

'Çin sadece geri döndü'

Dış Politika Enstitüsü Başkanı ve ODTÜ Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden Prof. Dr. Hüseyin Bağcı, "Hindistan ve Çin geçen yüzyılın yani 19'uncu yüzyılın sonu ve 20'nci yüzyılın başlarına kadar dünyanın en büyük ekonomileriydi. Ortada olağanüstü bir durum yok. Çin sadece geri döndü" dedi.

Uğur DUYAN

ANKARA (Anayurt) - Türkiye'den Münih Güvenlik Konferanslarını en çok takip eden isim olan Hüseyin Bağcı ile pandemi öncesinde Almanya Cumhurbaşkanı Frank-Walter-Steinmeier tarafından ortaya atılan 'Batsızlaşma' kavramını ve kavramın asıl muhatabı olarak görülen Çin'in yükselişini konuştuk. Bağcı, "Ortada olağanüstü bir durum yok. Çin sadece geri döndü. Zaten dünyanın en büyük ekonomisiydi ve kısa bir süre sonra yeniden ekonomik liderliği üstlenecek. 2035'ten sonra da askeri liderliğini üstlenecek" görüşünde bulundu. 20'nci yıl dönümünde 11 Eylül saldırılarının hatırlattıklarını da sorduğumuz Bağcı, Afganistan'da yeniden hâkim olan Taliban'ın El Kaide gibi küresel bir terör örgütü olmadığını ifade ederek, "Taliban Afganistan ile sınırlı, Taliban'ın gidip x ülkesinde bir operasyon yaptığını görmemişsinizdir. Peki, Taliban komşularından bir tehdit algılayacak mı? İşte bu soru işareti ile bitireceğim bir cümle. Çünkü; komşularına tehdit olmayacağını söylüyor onlardan bir tehdit algılsa ne yapar? Bilmiyoruz" diye konuştu.

ÇİN ASKERİ ÜSTÜLÜĞÜ DE ALACAK

◆ **Münih Güvenlik Konferanslarına Türkiye'den en çok katılan kişininiz. Pandemi öncesi son konferansta ortaya atılan bir kavram var: Batısızlaşma. Bu kavram etrafında Batı ile Doğu arasında yeni bir denklem mi kurulmak istendi?**

Ortada pek yeni bir denklemden bahsedemeyiz. Yani Hindistan ve Çin geçen yüzyılın yani 19'uncu yüzyılın sonu ve 20'nci yüzyılın başlarına kadar dünyanın en büyük ekonomileriydi. Ortada olağanüstü bir durum yok. Çin sadece geri döndü. Zaten dünyanın en büyük ekonomisiydi ve kısa bir süre sonra yeniden ekonomik liderliği üstlenecek. 2035'ten sonra da askeri liderliğini üstlenecek. Çin'in uçak gemileri ve savaş gemilerinin sayısı, ABD donanmasından fazla olacak. Her iki yılda bir büyük uçak gemisi, savaş gemisi yapıyorlar. Fransa'nın iki ya da dört tane savaş gemisi var. İngiltere'nin elinde dört savaş gemisi var. Bir tanesi yarım Türkiye'ye satmaya çalışıyorlar. Bu batısızlaşma kavramını ortaya atan Almanya'nın cumhurbaşkanıydı mesela onların hiç yok uçak gemisi. Almanya beş trilyon dolarlık ekonomi ama uçak gemileri yok. 300 bin kişilik askeri var ama Alman ordusu çok kötü durumda. Rusya'nın bir adet olması lazım ama ABD'nin 20 tane var ve Çin 2035'te bu rakamı geçecek. Batısızlaşma kavramı kendi askeri ve siyasi gücü azalan Avrupa'nın Çin'in yükselişine karşı geliştirdiği ve altını henüz doldurmadığı bir kavram. Biden döneminde Avrupa yeniden önem kazandı ama Çin'in ekonomik yükselişi ile pekişen askeri gücünün denklemi değiştirdiği ortada. Bu, bir bakıma ABD'nin de gerilmesine neden olduğu için AB kendi savunmasını da düşünmek durumunda kaldı. Almanya'nın askeri açıdan içinde bulunduğu durum da bir özet gibi Batısızlaşma kavramı. Bunun ekonomik boyutu da var.

TÜRKİYE BATI'NIN DIŞINA ÇIKMAZ
◆ **Türkiye, Batısız bir konuma sürüklenebilir mi?**

Batısızlaşma kavramı henüz tam olarak bir zemine oturmamış o yüzden Türkiye Batısızlaşabilir mi? sorusundan çok Türkiye Batı'nın dışına çıkabilir mi? sorusunu sormak gerekiyor ve bu soruya verilecek yanıt ise hayırdır. Bu hem coğrafi açıdan mümkün değil hem ilişkiler bakımından mümkün değil. Ancak biz 'Batı' dediğimiz de Avrupa'yı mı anlıyoruz yoksa Avrupa dahil Amerika'yı da mı anlıyoruz. Yani Batı neye göre Batı kime göre Batı. Mesela; biz Çin'in Batı'daki komşusuyuz. Oysa Avrupa'nın doğusundaki komşusuyuz. Burada yanıt coğrafi olarak nereden baktığınıza göre geliyor. Modernleşme açısından baktığımızda "Türkiye'nin Batı tipi bir modernleşmeden kaçması söz konusu olabilir mi?" sorusuna verilecek yanıt da 'hayır' olacaktır.

Bu açık ve net. İşte 20 yıldır hükümetin bütün uğraşına rağmen en son 30 Ağustos'ta da gördük Atatürk'e ve onun yaptıklarına karşı olan ilginin büyüklüğünü. Yani, Atatürk'ü unutmak mümkün değil. Bütün bunların ötesinde belki çok klişe ama biz İslam dünyasında tek örnek ülkeyiz: Batılaşma üzerinden geliştirilen modernleşmeyi uygulayan ve bunu başaran tek ülke Türkiye. Afganistan uygulamaya kalktı başarısız oldu. İran uygulamaya çalıştı; gelinen nokta ortada.

Bu çok anlattır ama yerinde bir örnektir: 1920'lerde üç ülke üçü de Müslüman olan ülkeler ve üçü de Arap olmayan Müslüman ülkeler; Türkiye, İran ve Afganistan Batı tipi modernleşme sürecini başlatmıştır ve bugün geldiğimiz noktada birinde 'Taliban' birinde de 'Molalar' rejimi hakimken; biz de bütün eksikliklerine rağmen demokrasi ve laiklik ilkesi varlığını korumaktadır. O nedenle Türkiye zihinsel dönüşümü gereği Batılı bir ülkedir. Bu zihinsel dönüşümden geri dönüşü geçen 20 yıla rağmen şu an ki hükümette sağlamadık. Bunu sağlamak için attığı adımlarla da popülaritesinde gerilmeler yaşadı.

Sonuç olarak; Türkiye'nin yüz yıllık süreç içinde geçirmiş olduğu bütün deneyimleri hesaba katmalıyız; Birinci Dünya Savaşı, Kurtuluş Savaşı, iki dünya savaşı arasındaki tarafsızlık dönemi ve İkinci Dünya Savaşı ve bu savaş sürecinde tarafsız kalma çabası, İkinci Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan demokrasi arayışları, onca kavga ve gürlütü arasında ilan edilen bir demokrasi ve bu demokrasiyi kesintilere uğratan darbelerle rağmen yeniden demokratik sisteme dönen bir ülke ve NATO sistemine eklenilen bir Türkiye olduğunu hesaba katmalıyız. Bütün bunlar Batı tipi modernitenin benimsenmesiyle ortaya çıkan sonuçlar. O yüzden Türkiye'nin Batı tipi bir modernleşmenin dışına çıkmasını beklemek çok doğru değil. Bugün Cumhurbaşkanı 'yüzde 7 olsun seçim barajı' diyor oysa Afganistan'da seçim olsun bile denmiyor.

ARAP DÜNYASINDA YÜKSELEN YENİ TÜRK YAKLAŞIMI
◆ **İran'da kullanılan bir ifade var. Garzede. Batıya maruz kalma anlamında. İlber Ortaylı, İran'da bu ifadenin Batılılaşmaktan kaçınanlarca kullanıldığını söylemişti. Türkiye neden İran gibi Batılılaşma ifadesinden kaçınmadı?**

Türkiye Batılılaşma ifadesinden hiçbir zaman kaçınmazdı. Çünkü; büyük tarihci Halil İnalcık'ın da dediği gibi Osmanlı İmparatorluğu, Doğulu değil Batılı bir imparatorluktu. Daha net bir ifade ile imparatorluk, bir Avrupa imparatorluğuydu. Türkler niye Viyana kaplarına kadar gitti. Yoksa öbür türlü Timur gibi Çin'e kadar yürürlerdi.

Bakın ilginç bir nokta var: 1517'de Yavuz Sultan Selim Kahire'de hilafeti alır ve İstanbul'a getirir. Buradan geleceğim nokta Arap dünyasından başlayan yeni bir tartışmayla ilgili, Araplar diyor ki: Osmanlılar ya da Türkler bizi tarihsizleştirdiler bizim tarihimizi kaldılar ve bizi Babı Ali'den yönettiler. Hatta Mısırlılar şunu diyor; Biz İsrail karşısında üç defa savaş kaybettik; çünkü Osmanlılar Araplardan paşa yapmıyorlardı. Şimdi bu kadar ilginç bir yanılığın içindeler. İsrail karşısındaki kayıplarını bile Osmanlı'ya hatta Türkiye Cumhuriyeti'ne bağlıyorlar.

◆ **Bunun sebebi ne olabilir?**

Türk modernleşmesini Mehmet Akif'in ünlü şiiriyle açıklamak mümkün: Diyar-ı küfrü gezdim beldeleler kâşaneler gördüm. Dolaştım mülk-i islami bütün viraneler gördüm. Türkiye, Batı'nın her alandaki gelişmişliğine hayranken, Doğu'nun da köhne haline mesafeli durmak istediği için Arap dünyası ile de arasına mesafe koyuyor ve bugün geldiğimiz noktada Arap dünyası da geri kalmışlığının nedenini geçen 100 yıla rağmen Osmanlı'da ve Türkiye Cumhuriyeti'nde arıyor.

◆ **Oryantalizm tartışmalarına oldukça farklı bir boyut katacak bir bakış açısı bu.**

Edward Said'in Oryantaliz kitabındaki en büyük eksik belki de bu, Batıyı tamamen ötekileştiren, suçlayan/suçlayıcı bir konuma iterek,

bu tartışmaların dışında bırakıyor. Ama Doğu'da kendisine göre Batı'da olanı suçluyor.

Ama şunu unutmamak lazım: Türkiye, Arap dünyasından İslam dünyasından öyle kendi istediği için ayrılmadı ve bu ayrılıklar İslam dünyasında çıkan ayrılıkçı Arap isyanlarının neticesinde şekillendi. Batı bu noktada devreye girerek Arap dünyasını Osmanlı'dan veyahut Türk idaresinden kopartılması işini kolaylaştırdı. Thomas Edward Lawrence ve Gertrude Margaret Lowthian Bell gibi isimleri de bu nedenle kullanan İngiliz stratejisini başarılı kılan Arapların ayrılık isteği kadar onları bu yöne sürükleyen casusları kullanmasıydı.

Şunu da unutmamak gerekiyor ki; Atatürk başta olmak üzere cumhuriyeti kuran kadrolar Osmanlı'nın elinde kalan Arap coğrafyasını ko-

rumak için savaştılar. Bu noktada Arap dünyasının da içindeki yaklaşımlarında ikiye ayrıldığını görürüz: Bir tarafta Osmanlı ile birlikte hareket edenler vardır: Libya'lıları bunun başında saymak gerekir. Bir de Osmanlı İmparatorluğu'nun hakimiyetinden ayrılmak isteyen gruplar vardır. Bu gruplar savaş sonrasında bağımsızlıklarını kazandı ama manda rejimi altında kazandı.

◆ **Bir dönem Türkler çok oryantalist Arapları aşağılıyor fikri hakimdi. Şimdi gelinen noktada Araplar geri kalmışlıklarını Türklerle bağlıyorlar. Bu da çok enteresan değil mi?**

Türklerin Arapları aşağıladığı önermesi doğrudur. Çünkü, Türk modernleşmesinin Arapları bir antitez olarak gördüğünü biliyoruz. Akif'ten başta yaptığımız alıntısında dediği gibi Doğu köhne bir medeniyet olarak görülüyor ve Türkiye'nin kendisinin Doğusunda kalan Araplara

karşı böyle olumsuz bir bakış açısı var. Bu noktada Mısır örneği ilginç. Kavalalı Mehmet Ali Paşa, Balkanlı bir Paşa Arnavut, Türkçe konuşuyor. Sonra isyan eden ve Osmanlı'ya kök söktüren bir güce dönüşüyor. Kütahya'ya kadar geldi. İngilizlerin gayretiyle geri döndü. Ben Kavalalı'nın evine gittim. Evde Türk bayrağı aslı değil Mısır ve Yunan bayrakları var ama adam Arnavut. Bu da ulusal kimliklerin şekillenmesi açısından önemli bir göstere.

USAME BİN LADİN'İN POPÜLERLEŞMESİ

◆ **11 Eylül'ün 20'nci yıl dönümü sizce geçen bu kadar sürenin ardından Batı ama özellikle ABD açısından sonuç ne oldu? Sonuçta Afganistan'da Taliban yeniden iktidarda.**

Şimdi Taliban ile El-Kaide'yi bir kez ayırmak lazım. Yakın temasları vardı ama vizyonları farklıydı. El-Kaide küresel perspektifi olan uluslararası bir terör örgütü iken, Taliban lokal daha bölgesel düzlemde oturan bir terör örgütü. Taliban Afganistan ile sınırlı, Taliban'ın gidip x ülkesinde bir operasyon yaptığını görmemişsinizdir. Peki, Taliban komşularından bir tehdit algılayacak mı? İşte bu soru işareti ile bitireceğim bir cümle. Çünkü; komşularına tehdit olmayacağını söylüyor onlardan tehdit algılsa

ne yapar? Bilmiyoruz.

Sınır ötesi terör saldırısını DAES yapar El-Kaide yapar ama Taliban yapmaz. Şu saatten sonra yapacağını da sanmıyorum. El Kaide daha farklı bir örgüt, uluslararası bir terör örgütü olarak hedeflerini tek bir ülke ile sınırlandırmaz. Bakın, Usame bin Ladin öldürüldüğünde yapılan araştırmalar var. Ben de bu konuda çok sayıda çalışması olan bir akademisyenim. Çok şaşırtıcı gelebilir ama bütün 90'lar ve 2000'ler boyunca dünyada en çok kullanılan isim Usame çıktı, İsa'dan bile çok kullanıldı.

Çünkü, Ladin haksızlığa karşı mücadele eden bir siyasi lider olarak tanımlandı ya da böyle gösterildi. Şöyle bir örnek vereyim; Thomas L. Friedman'ın bir kitabında aktarır bu örneği, Tayland'ın kuzeyinde pirinç tarlalarında bir köylünün üzerinde Usame bin Ladin'in tişörtü vardır. Köylüye soruyorlar, 'ne alakası var Usame bin Ladin ile Tayland'ın da sen üstüne bu tişörtü giyiyorsun' köylünün yanıtı şu oluyor; aşağıdakilere yani başkentkilere bir mesaj veriyorum, bizim sorunlarımızla ilgilenmezseniz bakım ilgilenenler var. Bu çok önemli bir sembolik mesaj taşıyor.

11 EYLÜL DÜNYANIN YENİ MİLADI
◆ **Ancak ABD Usame bin Ladin'i canlı yayında öldürdü. Yani Başkan ve ekibinin naklen izlediği bir operasyonda öldürüldü.**

Usame bin Ladin'in öldürülmesi ABD için tabii çok büyük bir operasyonel başarı. Situation Room fotoğrafını söylüyorsunuz ve o fotoğrafı hatırlarsak, çok ilginç bir karedir. Barack Obama, Hillary Clinton ve Joe Biden Ladin'in ölümünü canlı yayında izlediler. Usame bin Ladin öldü ama Ladin'i yaratan ABD onu öldürdü. Ladin, Sovyetler Birliği'ne karşı mücahit olarak yetiştirilen kişilerden biriydi. Ben o tarihleri yaşadığım için yalnız akademisyen olarak değil o süreci takip edenlerden biri olarak konuşuyorum.

11 Eylül uluslararası ilişkilerde bir dönüm noktasıdır, bir milattır. Öncesi ve sonrası olarak tarihi ikiye bölen bir anlam taşır ve uluslararası terörizmin Türkiye açısından bakıldığında, Türk diplomatların, Batılı meslektaşlarına sürekli olarak dile getirdikleri sınır ötesi terörün gerçekliği ile dünyanın da yüzleştiği bir dönüm noktası oldu. Şaban Kardaş ile birlikte yazdığımız ve çokça atfı alan bir makalemiz de var ve orada biz Türkiye'nin sınırlarının dışından gelen terör saldırılarının sonunda dönüp, ABD'yi de vurduğunu görüyoruz.

O tarihlerde Fransız başında Le Monde hatta eki le diplomatie dahil 'bugün hepimiz Amerikalıyız' diye çıktı. Bu Batı'nın kendi içinde bir iş birliğine yönelmesinin göstergesi olarak önemliydi. Türkiye'de bu noktada İslami terörizme karşı Batı kampı içinde yer aldı. Bu kavramı reddetti Türkiye yani kendisi barış dini olarak gelen İslam'ın terörle yan yana anılması istemedi. Zaten doğru bir kavramsallaştırma da değildi. Ama İslam'ın ilk dönemlerinden itibaren iktidarı elinde tutmak için sürekli savaşıldı. Belki şöyle bitirmek lazım; Ahmet Akbulut'un Sahabe Dönemi'nde İktidar Kavgası adında bir kitabı var. Kitapta Cemal Savaş'ın anlatan kısımda Muaviye ile Ali arasındaki bu savaşta 75 bin kişi öldüğünü yazıyor. Muaviye'yi destekleyenler kim; Ayşe, Zübeyir ve Talha. Ali de halife. Sonuç olarak hepsi Müslüman ve hepsi aileden ve iktidar için savaşıyorlar. Kutsal kitapları okuduğunuzda ya da dinler tarihine baktığınızda olay daha da netleşiyor.